

فصلنامه جامعه‌شناسی سبک زندگی، سال دوم، شماره هفتم، پاییز ۹۵، صفحات ۲۴۷-۲۹۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۱/۰۳ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۰۸/۱۹

تحلیل کمی و کیفی تغییرات سبک زندگی و تأثیر آن در هویت جامعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان سینا، بخش ورزقان)

حسین کریم‌زاده^۱

عقیل خالقی^۲

محسن آقایی هیر^۳

شهریور روستایی^۴

چکیده

این تحقیق به لحاظ هدف از نوع کاربردی - توسعه‌ای و مطالعه‌ای کمی - کیفی است. از نظر هدف کاربردی بوده و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. از دو روش ترکیبی کمی و کیفی، استفاده شده است که در روش کیفی از تئوری بنیادی و در روش کمی از مدل معادلات ساختاری استفاده شده است. جامعه آماری شامل افراد باسواد و مطلع محلی ساکن در دهستان سینا واقع در شهرستان ورزقان است که حجم نمونه آن با استفاده از فرمول کوکران با فاصله اطمینان ۰/۹۵ برابر ۳۰۰ نفر به دست آمده و شیوه نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده است. در مرحله اول، مصاحبه‌های عمیق و ژرفانگر از افراد محلی مؤید این نکته هستند که تغییر سبک زندگی پیامدهایی همچون تغییر در هویت فردی، اجتماعی و دینی داشته است و با تغییرات سبک زندگی، هویت افراد محلی نیز تغییر کرده

۱ - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز
karimzadeh10@gmail.com

۲ - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول)
khaleghi567@tabrizu.ac.ir

۳ - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز
aghayarihir@gmail.com

۴ - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز
srostaiei@tabrizu.ac.ir

۱ - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز

۲ - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول)

۳ - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز

۴ - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز

است. در قسمت دوم، مطالعه‌ای کمی با استفاده از مدل معادلات ساختاری با نرم‌افزار EQS جهت تکمیل بحث انجام گرفته است. نتایج حاصل از تحقیق کمی، نشان از نیکویی برازش و سازگاری و توافق مطلوب مدل با داده‌های تجربی داشته و نتایج حاصل از تحقیق رگرسیونی نیز معنادار بودن رابطه را اثبات و اولویت اثرگذاری هر یک از متغیرها را نشان می‌دهد. هویت فردی با ضریب بتای ۰/۴۸۰، هویت اجتماعی با ضریب بتای ۰/۱۹۰، هویت دینی با ضریب بتای ۰/۱۳۳، به ترتیب بر متغیر سبک زندگی تأثیرگذار بوده‌اند که این امر نشان‌دهنده آن است که تغییر سبک زندگی تغییر هویت جامعه روستایی را به دنبال دارد.

واژه‌های کلیدی: سبک زندگی، هویت، تئوری بنیادی، معادلات ساختاری، وروزقان.

مقدمه

تغییراتی در زندگی روستاییان به وجود آمده است که این تغییرات علاوه بر الگوی مصرف، در ساختارهایی چون آداب و رسوم، عقاید و ارزش‌ها و ایده‌آل‌ها، هنجار-پذیری و هنجارسازی و به‌طور کل سبک زندگی آمده است. الگوی مصرف، وسایل خانگی، تزئینات منزل، خوراک، پوشاک و... که می‌توان از آن‌ها به‌عنوان سبک زندگی نام برد، در این سال‌ها به‌شدت تغییر کرده است. این تغییرات در جامعه روستایی نسبت به جامعه شهری از شتاب بیش‌تری برخوردار بوده است. به‌طوری‌که می‌توان از آن به‌عنوان پدیده شهری شدن روستا نام برد. بسیاری از روستاها از ظواهر مدرنیته و کاربرد تکنولوژی‌هایی چون برق و وسایل ارتباطی مانند تلفن، اینترنت، تلویزیون و سایر ابزار نوین شامل اتومبیل، لوازم برقی منزل و بسیاری از مواهب جدید دیگر بهره‌مند شده‌اند. این بهره‌مندی در واقع به معنای تغییر و دگرگونی در مصرف الگوی مصرفی اجتماعات و سبک زندگی روستاهاست. به‌عبارتی‌دیگر، الگوی مصرف روستاها فاقد ویژگی‌های یک جامعه روستایی به معنای گذشته است (ازکیا، ۱۳۸۹: ۲۴۳).

مفاهیمی مانند عینیت و ذهنیت، فرهنگ و جامعه، فرهنگ عینی و ذهنی، صورت (شکل) و محتوا، رفتار و معنا (نگرش، ارزش و هنجار)، اخلاق و ایدئولوژی، سنت و نوگرایی، شخصیت و هویت (فردی و جمعی)، وراثت و محیط، فردیت و عمومیت، خلاقیت و بازتولید، تولید و مصرف، طبقه و قشریندی اجتماعی، زیبایی‌شناسی (سلیقه) و نیاز، منزلت و مشروعیت و... وجود دارد که بدون شناخت روابط میان آن‌ها، درک درستی از «سبک زندگی» و نظریه‌های مربوط به آن، به دست نخواهد

آمد. کاربردهای «سبک زندگی» در اغلب موارد آن را به همان گویی و کلی‌گویی کشانده و از آن برای همه‌چیز و هیچ‌چیز استفاده شده است. به گونه‌ای که گاهی به‌اشتباه، آن را معادل فرهنگ و یا طبقه در نظر می‌گیرند (هندری^۱ و همکاران، ۱۳۸۱: ۲۲۸).

در ایران ابزارهای قدرتمند صنعت فرهنگ که بیش از همه در حضور شبکه‌های تلویزیونی و ماهواره‌ای محسوس است، توانایی خلق اجتماعات جدید، هویت‌های متفاوت و ایجاد دگرگونی در هویت‌های فردی و اجتماعی موجود را دارد. در جامعه‌ای که وسایل ارتباطات جمعی جدید همچون ماهواره مورد استفاده جمع‌کثیری از افراد است، ذهنیت‌ها و هویت‌های ناپایدار، چندلایه و پراکنده ظهور می‌کند. وسایل نوین اطلاعاتی و ارتباطی در اثر تغییراتی که در برداشت‌های بشر امروزی به وجود می‌آورد، هویت‌ها را در وضعیت کاملاً تازه‌ای قرار می‌دهد که متفاوت و حتی مغایر با گذشته و در تضاد با هنجارهای حاکم در جامعه مقصد است (ابراهیم‌پور، ۱۳۸۷: ۱۷۷). روستاهای ایران به دلیل برخورداری از دستاوردهای فناوریانه دنیای مدرن و به سبب برخورداری از تسهیلات ارتباطی، در دوره‌ای از تاریخ تحول فرهنگی-اجتماعی خود قرار گرفته که حرکتی نسبتاً گسترده را از سبک زندگی سنتی خود به سمت زندگی نوین تجربه می‌کند. این حرکت و تغییر را می‌توان حاصل عوامل عدیده‌ای دانست که از مهم‌ترین آن‌ها ورود امکانات مدرن، بالا رفتن سطح تحصیلات روستاییان، جایگزینی نسلی، اجرای طرح‌های خدمات‌رسانی و عمرانی در روستاها و در رأس آن‌ها برخورداری از زیرساخت‌های ارتباطی هست (رضوی زاده، ۱۳۸۳: ۵).

^۱ Hendry et al

جامعه روستایی دهستان سینا واقع در شهرستان ورزقان نیز به نوبه خود، به لحاظ شرایط اقتصادی و فرهنگی همواره متنوع بوده و این تنوع در سال‌های اخیر به دلایلی پیچیدگی‌های زیادی پیدا کرده است؛ که از جمله این پیچیدگی‌ها مفهوم «سبک زندگی» و «هویت» است. بررسی این مفهوم، به خصوص در ارتباط با هویت روستاییان و بالأخص هویت جوانان روستایی دارای اهمیت بسیاری است. هویت جوانان روستایی از تحولات عمده اجتماعی-سیاسی کشور شکل گرفته است. پیامدهای انقلاب اسلامی و جنگ از مهم‌ترین عوامل مثبت در این زمینه هستند، اما در سال‌های اخیر در میان عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سبک زندگی و هویت روستاییان، نقش فرایندهای فرهنگی برون‌مرزی پررنگ به نظر می‌رسد؛ گسترش وسایل ارتباط جمعی و مطرح شدن مفاهیمی همچون جهانی‌شدن و دهکده جهانی و فرایندهای تولیدی آن و مصرف کالاهای فرهنگی نقشی تعیین‌کننده در تغییر سبک زندگی و هویت روستاییان منطقه مورد مطالعه داشته است. مشاهده عناصر فرهنگ غربی در میان فرهنگ جوانان روستایی منطقه، فرار مغزها، پسران و دختران خیابانی، مهاجرت جوانان روستایی هویت باخته، علل و سازوکارهای مؤثر در این زمینه، از دغدغه‌هایی است که نگارندگان را بر آن داشته تا به بررسی سبک زندگی و هویت روستاییان منطقه بپردازد. با توجه به موارد مطرح‌شده، سؤالاتی که نگارندگان درصدد یافتن پاسخ برای آن‌ها هستند، به شرح ذیل است:

- از دید روستاییان، چه عواملی باعث تغییر سبک زندگی آن‌ها شده است؟
- آیا با تغییر سبک زندگی، هویت (فردی، اجتماعی، دینی) روستاییان دهستان سینا نیز تغییر یافته است؟

مبانی نظری

مهم‌ترین ویژگی سبک زندگی عبارت است از: شکل‌گیری آن، حول محور گرایش‌ها (تمایلات، ترجیح‌ها) یا آنچه ذوق و سلیقه خوانده شده است. به عبارت دیگر، سبک زندگی، الگو یا مجموعه‌ای از رفتارها، اوضاع و دارایی‌هایی است که ناشی از سلیقه باشد بنابراین، در شرایطی که یک الگو برای رفتار وجود داشته یا فقط پی‌گیری یک الگو میسر باشد، نمی‌توان صحبت از سبک زندگی کرد (مهدوی کنی، ۱۳۸۶: ۲۲۵).

دنيس رانگ^۱ در مقاله‌ای در مورد اندیشه‌های ویر می‌گوید که منظور ویر از سبک زندگی، ارزش‌ها و رسم‌های مشترکی است که به گروه احساس هویت جمعی می‌بخشد و نه آن‌طور که در حال حاضر، معمولاً این اصطلاح به کار می‌رود. یعنی به‌منزله یک روش یا راه زندگی که سبب سازگاری‌اش با نیازهای روان‌شناختی افراد، آزادانه انتخاب می‌شود (توسلی، ۱۳۷۳: ۶۲).

جرالد لسللی^۲ و همکاران در مورد سبک زندگی بر این باورند رفتارهایی که با قشربندی حیثیتی - اعتباری مرتبط‌اند، سبک زندگی نامیده می‌شود سبک زندگی هم الگوهای مصرف را شامل می‌شود و هم قدرتی که از این ناحیه کسب می‌شود. برلسون و استینر^۳ مؤلفه‌های سبک زندگی را در مواردی مثل رسیدگی به وضع ظاهری و لباس، آداب معاشرت، سلیقه زیباشناختی، سرگرمی‌ها (اعم از تفریحی و

^۱ Dennis Runge

^۲ Leslie, G. R. & Larson, R. F. & Gorman, B. L.

^۳ Berelson, B & Steiner, G.

ورزشی، از قایق‌سواری و چوگان گرفته تا تنیس و بولینگ)، خوردنی‌ها (از شکلات کش‌دار شیرین گرفته تا نوع نرم و تلخ آن) می‌جویند. پارسونز^۱ مواردی مثل خودرو (ها)ی خانواده، یخچال، ماشین لباسشویی و تلویزیون را مثال می‌زند؛ او معتقد است با توجه به از بین رفتن رواج استفاده از مستخدم، دیگر از این ملاک نمی‌توان بهره برد. او همین تغییرات را در مورد استفاده از اشیای عتیقه، گزارش می‌کند. چراکه مدرن بودن، دیگر عرصه را برای معیارهای سنتی تنگ کرده است (مهدوی کنی، ۱۳۸۶: ۲۲۷ به نقل از لسللی و همکاران، ۱۹۹۴ و برلسون و استینر، ۱۹۶۴ و پارسونز، ۱۹۶۴).

هیچ‌گونه توافق تجربی و مفهومی، درباره منشأ سبک زندگی وجود ندارد. در حوزه جامعه‌شناسی، فقط رفتارها و روحیه جمعی و اجتماعی معیار سبک زندگی است. در حوزه روانشناسی، به جز رفتارها از ارزش‌ها و نگرش‌ها یاد شده است. هویت افراد در زندگی اجتماعی شکل می‌گیرد و از طریق سبک زندگی هویت خود را نمایش می‌دهد (طولابی ۱۳۹۲: ۱۱۷). سبک زندگی راه‌های گوناگون زندگی فرد یا گروه است و شامل الگوها، اعتقادات، سلیقه‌ها ارزش‌ها و هنجارهایی است که در زندگی روزمره بکار می‌رود (تنهایی و خرمی، ۱۳۸۹: ۲۵). به نظر بوردیو^۲ رابطه میان منش و زمینه به دو صورت عمده عمل می‌کند. از یک‌سو، زمینه، منش را مشروط می‌سازد؛ و از سوی دیگر منش، زمینه را به‌عنوان چیز معنی‌داری که منطق و ارزش دارد و به سرمایه‌گذاری انرژی می‌ارزد، می‌سازد (ریتزر^۳، ۱۳۷۴: ۷۲۲).

برای تأیید نمادین بودن محتوای سبک زندگی دلیل هم می‌توان آورد. صنعتی

^۱ Parsons

^۲ Bourdieu

^۳ Rytzer

شدن موجب پیچیدگی و تمایز یافتگی حد و حصر جهان کالاها شده است؛ که نه تنها تعداد اشیای موجود به غایت فزونی یافته، بلکه چگونگی دسترسی به آنها، عرضه، نمایش و معرفی آنها همگی تبدیل به خدماتی شده‌اند که خود شکلی از کالا به حساب می‌آیند که در بازار خرید و فروش می‌شوند. سبک‌های زندگی عمدتاً در قالب چیزهای ملموسی هستند که آنها را به اموری نمادین بدل می‌کنند؛ نمادهایی که انعطاف‌پذیرند و دارای معانی گوناگونی هستند (رحمت‌آبادی، ۱۳۸۵: ۲۳۹). به عبارت دیگر در جامعه مدرن، نوع و سبک «رفتار و کنش‌های مصرفی» یا «سبک زندگی» است که هویت‌های فردی و اجتماعی را شکل می‌دهد (کفاشی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۸).

اساساً جوهره هویت را به نوعی تعلق می‌دانند. بدین معنا که هویت (هرگونه تعریف شود) در نهایت به تعلق ختم می‌شود. براون^۱ هویت اجتماعی را تعریفی می‌داند که افراد بر مبنای عضویت خود در گروه‌های اجتماعی از خود ارائه می‌دهند و تمام ویژگی‌هایی که میان ما و آنها تفاوت می‌گذارند را از جمله مؤلفه‌های هویت اجتماعی به شمار می‌آورد. زبان، دین، قومیت، نژاد، شغل، عضویت‌های فرقه‌ای و گروهی از جمله این مؤلفه‌ها هستند (دغاقله، ۱۳۸۶: ۵۱).

در اینجا برای درک بهتر زمینه‌های نظری سیاست‌گذاری هویتی، لازم است اشاره‌ای داشته باشیم به رویکردهای نظری به هویت. تمام تلاش‌های دامنه‌دار و پیگیری را که برای مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی هویت صورت گرفته، می‌توان در قالب سه رویکرد نظری قرار داد (دوران، ۱۳۸۹: ۱۶۰):

^۱ Brown

- در رویکرد سنتی خود در پرتو متافیزیک تعریف می‌شود و بنابراین، امکان دستیابی به هویت شخصی منفی گشته و تنها هویت‌های جمعی در چارچوب گروه‌های کوچک اولیه مبتنی بر پیوندهای خونی و یا هم‌جواری قابل حصول است (دوران، ۱۳۸۹: ۱۶۰)؛ به گفته هایدگر در این دوران هویت آدمی محصول کارکرد یک نظام مقتدر و از پیش تعیین شده باورهای دینی و آئینی و اسطوره‌ای بود (مهدوی نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۶؛ به نقل از قطبی، ۱۳۸۷)؛
- در رویکرد مدرن، خود در چرخشی آشکار از متافیزیک به فیزیک تحویل یافته و در پرتو دیگری شناسایی می‌شود. از این رو هویت شخصی امکان حصول یافته است. به علاوه، به یاری دیگری، هویت‌های جمعی فراتر از گروه‌های کوچک اولیه نیز امکان ظهور یافته‌اند. منتها در این رویکرد هویت به وسیله عوامل از قبل موجود طبیعی، روانی، اجتماعی و یا حتی ذاتی تعریف می‌شود؛ (دوران، ۱۳۸۹: ۱۶۰). در دوران مدرن معیارهای سنجش سنتی هویت مردود اعلام شد و در نتیجه آن پرسش از هویت و معیارهای شناسایی آن مطرح گردید (مهدوی نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۷)؛
- در رویکرد پسامدرن، شکل‌گیری و تعریف هویت به‌دوراز دخالت هرگونه عامل از قبل موجود طبیعی، روانی و یا اجتماعی امکان‌پذیر قلمداد می‌شود. بدین ترتیب، آشکار است هویت در این رویکرد فارغ از هرگونه ذات یا جوهری شناسایی می‌شود (دوران، ۱۳۸۹: ۱۶۰). پست‌مدرن معتقد به تکثر و قرائت‌های مختلف و جامعه کثرت‌گرا بود. از نظر آن‌ها روایت‌های خرد باید جایگزین روایت‌های کلان شوند. میشل فوکو در راستای انکار راه‌حل‌های جهانی معتقد

بود که مشکلات محلی محتاج راه‌حل‌های محلی هستند (مهدوی نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۷).

جیمسون^۱ از نظریه‌پردازان هویت، معتقد است در نتیجه فرایند جهانی‌شدن، کنشگران اجتماعی با دقت و از اجتماعات مختلف محلی، ملی و فراملی چیزهایی را گزینش می‌کنند و هویت آنان تصویر رنگارنگی از این قطعات انتخاب شده است (عطاران، ۱۳۸۳: ۱۹۵). از نظر تاملینسون^۲ نیز هویت بیشتر محصول جهانی‌شدن که سبک زندگی نیز یکی از ابعاد مهم آن به حساب می‌آید است تا قربانی آن. کاستلز^۳ نیز معتقد است که زندگی روزمره ما در عمده‌ترین وجوه خود با دو جریان جهانی‌شدن و هویت شکل می‌گیرد و در دهه‌های پایانی قرن بیستم این موج‌های نیرومند هویت‌ها است که جهان را به لرزه درآورده است (خواجه نوری، ۱۳۹۳: ۷۷ به نقل از تاملینسون، ۱۳۸۷ و کاستلز، ۱۳۸۰).

بعد فرهنگی جهانی‌شدن حاصل جهانی‌شدن اقتصاد، سیاست و فناوری اطلاعات است که در قالب دو دیدگاه کثرت‌گرایی فرهنگی و یکسان‌سازی فرهنگی نمود یافته است. در عصر حاضر، جهانی‌شدن فرهنگی، ناظر به آرای افرادی چون فوکویاما و هانتینگتون است (افروغ، ۱۳۸۵: ۲۹۸). هانتینگتون، در بحث برخورد تمدن‌ها، نیروهای همگرا در جهان را نیروهای واقعی و عامل ایجاد گرایش‌های فرهنگی و آگاهی تمدنی می‌داند. به نظر وی، ایدئولوژی‌هایی مانند اومانیزم، لیبرالیسم، ناسیونالیسم و...

^۱ Fredric Jameson

^۲ Tomlinson

^۳ Castells

که مظهر تمدن غربی هستند دچار تزلزل شده، هویت دینی و اشکال دیگر هویت جایگزین آن‌ها می‌شوند. تلقی پیمان و ستفالی از جدایی دین و سیاست که محصول غیرمتعارف تمدن غربی است، پایان می‌پذیرد و به قول ادوارد مور تیمر، دین هر روز بیشتر از پیش امکان مداخله در امور بین‌المللی را پیدا می‌کند (هانتینگتون، ۱۳۷۸: ۸۰).

کارل راجرز یکی از کسانی است که دغدغه زندگی اصیل داشته است. از نظر وی، زندگی اصیل در برابر زندگی عاریتی به کار می‌رود و به زندگی اطلاق می‌شود که افکار و اعمال آن ناشی از خواست درونی و طبیعی انسان بدون هرگونه فشار خارجی باشد. بر اساس نظریه راجرز، هر دستوری که از بیرون تجربه‌های انسانی به وی تحمیل شود، زندگی انسان را از اصیل بودن به عاریتی بودن سوق می‌دهد. در بحث قلمرو دین، در نسبت میان دایره دین و دایره هستی، سه نظریه مشهور مطرح است:

- نظریه دین حداقلی که بر اساس آن، دایره دین، دایره‌های بسیار کوچک در مرکز دایره هستی است. این دیدگاه، دیدگاه لیبرالی‌ها است که معتقدند، نه فقط دولت، بلکه دین نیز، باید حداقلی باشد. بر این اساسی، دین خوب، دینی است که کمترین بایدونباید را داشته باشد.
- نظریه منطقه الفراغ که بر اساس آن، دایره دین، دایره‌های با شعاع کمی کوچک‌تر از شعاع دایره هستی است؛ به گونه‌ای که میان دایره دین و دایره هستی، منطقه‌ای - ولو کوچک - به نام منطقه الفراغ وجود دارد که در آن منطقه، دین هیچ بایدونبایدی نداشته، انسان مختار است آن‌گونه که خود می‌خواهد در آن عمل کند.
- نظریه دین حداکثری که بر اساس آن، دایره دین کاملاً بر دایره هستی مطابق

است و هیچ نقطه‌ای از دایره هستی نیست که دین آن را فرانگرفته باشد (ره‌دار، ۱۳۹۰: ۱۷۰ و ۱۷۱).

کانت مبانی فلسفی مفهوم هویت را در دومین بخش سیستم فلسفی خود (در فلسفه عملی) تقسیم‌بندی کرده است. جستار هویت نزد او در پیوند با آزادی، موضوعیت یافته است. در این مورد، نه تنها خود مفهوم آزادی، بلکه مفاهیمی که با آن و با هویت پیوند نزدیک دارند (مفهوم‌های: خودآگاهی، هویت درونی و یکپارچگی) نیز سهیم هستند؛ جنبه مهم دیگر در نظر کانت، این است که ارزش درونی و حرمت انسان را پاس دارد و از او در قبال چیزواره شدن، سقوط به بیرونی‌ترین و شیء‌کننده‌ترین روابط در جهان حمایت کند (عبادیان، ۱۳۸۷: ۸۶). در این قسمت از مقاله، برخی نظریه‌های مربوط به هویت را به‌طور کوتاه و گذرا مرور می‌نماییم: (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۳۰ - ۱۳۳).

- نظریه نظام کنترل فرایند هویت: هدف این تئوری نشان دادن مدلی از روابط بین فشار و هویت است که در نتیجه آن هویت جدیدی شکل می‌گیرد. این تئوری نشان می‌دهد فشارهای اجتماعی و محیطی منجر به شکستن حلقه‌های بازگشتی شده و فرایند هویت را حفظ می‌کنند.
- تئوری ساختاری هویت: وایت و دیگر نظریه‌پردازان شبکه، نگرش ساختاری به هویت را مطرح می‌کنند که مشابه نظریه اقتصادی است. در این نگرش رفتار بیشتر نوعی واکنش به شرایط محیطی تلقی می‌شود. آن‌ها افراد را برای قرار گرفتن در جایگاه‌ها یا موقعیت‌های خاص اجتماعی مناسب می‌دانند، درحالی‌که ساختن‌گرایان جایگاه‌های اجتماعی را به یک هویت مشخص اختصاص می‌دهند و

عوامل محیطی را در تعیین رفتار و هویت مؤثر می‌دانند، اما این تأثیر از طریق ساختار روابطی که افراد و نهادها در آن‌ها درگیر می‌شوند، اعمال می‌شود نه از طریق محرک‌های طبیعی مستقیم.

- تئوری هویت چندگانه: با ملاحظه مجموعه‌ای از مشاهدات نظریه پردازان هویت اجتماعی و ساختاری که معتقدند افراد دارای دوگانگی، بی‌ثباتی و... هستند، گروه دیگری از اندیشمندان از منظر دیگری به شخص و ذهن پرداخته‌اند و توضیحات متفاوتی در این باره ارائه کرده‌اند. الستر به ۱۰ مورد از هویت‌های چندگانه اشاره می‌کند از فقدان انسجام و هماهنگی گرفته تا یک «خود» بینهایت تفکیک پذیر. یافته‌های تحقیقات حاکی از این است که افراد در انتخاب‌های خود بی‌ثبات هستند و عموماً تحت تأثیر قرار می‌گیرند و با توجه به اینکه چه تمایلات و انتظاراتی در آن‌ها برجسته می‌شوند، دست به انتخاب می‌زنند.
- تئوری جدا افتادگی اجتماعی: این تئوری تصریح می‌کند جدا افتادگی یا که در اثر فقدان مطرح شدن، فقدان احساس تعلق به جامعه و قرار گرفتن فرد در حاشیه حاصل شده، به احساس بی‌هویتی اجتماعی منجر شده و به‌طور ویژه‌ای برای مشکل ساز می‌شود.
- نظریه تربیت: در این نظریه که در نیم قرن گذشته مورد توجه صاحب نظران بوده، افراد در زمان تولد، همانند یک لوح سپید تلقی می‌شوند و از طریق آموزش و کسب تجربه به تدریج اشکال مختلفی به خود می‌گیرند. به‌زعم روانشناسان رفتاری همچون واتسون و اسکینر، واکنش‌های درد و لذت در افراد به‌طور ذاتی وجود دارند و افراد را در جامعه و در شرایط مختلف شرطی می‌کنند.

• نظریه مقوله‌بندی: فرضیه اصلی تئوری مقوله‌بندی این است که هویت اجتماعی در بسیاری موارد می‌تواند مانع جهت‌گیری به‌طرف هویت شخصی شود. ترنر با تمایز هویت اجتماعی و هویت شخصی یک نظریه هویت اجتماعی رفتار گروهی را مطرح کند. مردم خود را به‌واسطه عضویت در مقوله اجتماعی مشترک، تعریف می‌کنند. در اینجا تأکیدی ادراکی بر شباهت‌های درون‌گروهی و تفاوت‌های برون‌گروهی، در ابعاد مختلف وجود دارد.

نظریه‌پردازان جدید هویت، اکنون از یک نوع تکثرگرایی در فرایند شکل‌گیری هویت نام می‌برند. به‌زعم این نظریه‌پردازان، آنچه در عمل اتفاق می‌افتد، با تلقی کلاسیک جامعه‌شناسی و روان‌شناسی درباره هویت متفاوت است. در واقع، کنشگران به‌ویژه در جوامع معاصر یک هویت یکپارچه که تنها برگرفته از یک اجتماع، قومیت یا ملیت واحد باشد، ندارند، بلکه آن‌ها می‌کوشند همچون بریکورها آنچه را می‌پسندند، از اجتماعات، قومیت‌ها و ملیت‌های مختلف جمع کنند و در درون خود ترکیبی خاص از آن‌ها به وجود آورند (شایگان، ۱۳۸۲: ۱۶).

در عصر حاضر شاهد سایش هویت‌ها و گرفتار شدن خصوصاً نسل جوان در برزخ بی‌هنجاری و بروز پدیده آنومی^۱ هستیم. پدیده آنومی را امیل دورکیم^۲ جامعه‌شناس فرانسوی، وارد بحث جامعه‌شناسی کرد. او آنومی را از ویژگی‌های جامعه‌ای دانست که در آن هنجارها مبنای ثابت و محکمی ندارند و مردم نمی‌دانند از آنان چه انتظاری

^۱ Precor

^۲ Anomie

^۳ Emil Orkeim

می‌رود؟ در شرایط آنومی (بی‌هنجاری)، همبستگی فرد و جامعه از بین می‌رود و ارزش‌ها و هنجارهای سنتی، قدرت و نفوذ خود را برای حمایت از افراد جامعه از دست می‌دهند. از مصادیق عینی آن در کشور ما بروز پدیده اجتماعی گسترده‌ای با عنوان دختران و پسران خیابانی یا فراری است. از مصادیق دیگر، مسئله خودکشی است. دورکیم بر این باور است که در شرایط اجتماعی مستحکم و پایدار، آرزوها و نیازهای انسان‌ها از طریق هنجارها و ارزش‌های اجتماعی تنظیم و محدود شده است. با ازهم‌پاشیدگی هنجارها و از بین رفتن کنترل آرزوها، «بی‌هنجاری» با وضعیت آرزوهای بی‌حد و حصر به وجود می‌آید. مصداق دیگر آنومی مسئله مهاجرت شدید و بی‌رویه و فرار سرمایه‌ها و مغزها از کشور است. آمار کمی و کیفی، بیانگر بحران حاد اجتماعی است که خاستگاهی هویتی و اقتصادی دارد. عارضه دیگر بروز پدیده تعارض ملی است (اکبری‌ان، ۱۳۸۳: ۳۱ - ۳۰).

پیشینه تحقیق

جستجو در مطالعات و نوشته‌های صورت گرفته در مورد سبک زندگی و هویت مناطق روستایی نشان می‌دهد علیرغم اینکه طیف گسترده‌ای از مطالعات در زمینه سبک زندگی و هویت به صورت جداگانه در رشته‌های علوم اجتماعی، صورت گرفته اما در رابطه با سبک زندگی و هویت مناطق به‌ویژه در جوامع روستایی در فضای مطالعات جغرافیایی، مطالعه‌ای صورت نگرفته است. بر این اساس انجام چنین تحقیقاتی می‌تواند نقطه عطفی برای انجام مطالعات بیشتر در این حوزه باشد؛ در اینجا به‌عنوان پیشینه در ارتباط با موضوع، به چندی از تحقیقات انجام شده در حوزه علوم انسانی و اجتماعی اشاره می‌شود:

مهدوی کنی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان «مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی» به ارائه تبیینی واژه‌شناسانه از مفهوم سبک زندگی پرداخته و سپس به بررسی ابعاد مفهومی آن در حوزه علوم اجتماعی پرداخته است. وی نتیجه گرفته که این مفهوم با سایر مفاهیم در حوزه علوم اجتماعی، از جمله مفهوم «ذائقه» دارای ارتباط و پیوند وثیقی است.

ازکیا (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «تغییرات نسلی سبک زندگی در جامعه روستایی»، نشان می‌دهد، مؤلفه‌های سبک زندگی در میان نسل سوم متفاوت از نسل‌های اول و دوم ساکن در روستاست؛ اما این تفاوت برخلاف جامعه شهری به معنای شکاف نسلی در روستا نیست؛ بلکه نسل‌های اول و دوم به نوعی با نسل سوم در به‌کارگیری سبک زندگی نوین همراه شده‌اند؛ و در مواردی خود نیز متأثر از آن شده‌اند. در مجموع می‌توان گفت متغیر نسل، نقش مهمی در تغییرات ایجادشده در سبک زندگی روستایی دارد.

ربانی و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر هویت اجتماعی شهرهای جدید (مطالعه موردی شهر پردیس تهران)»، با روش پیمایشی به بررسی عوامل مؤثر بر هویت اجتماعی شهرهای جدید (مطالعه موردی شهر پردیس تهران) پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که خدمات و فعالیت‌های تولیدی بیشترین تأثیر را بر میزان هویت اجتماعی شهر جدید پردیس داشته است.

نजारزاده (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «تطبیق نظریات جهانی شدن فرهنگ در روستاها بر اساس شاخص‌های سبک زندگی (مطالعه موردی: دهستان برآن جنوبی شهرستان اصفهان)»، با توجه به نظریه‌های موجود در زمینه جهانی شدن فرهنگی،

تأثیرات آن بر سبک زندگی روستایی را مورد کنکاش قرار داده و برای پرداختن به شاخص‌های سبک زندگی از آثار بوردیو استفاده نموده و به این نتیجه رسیده است که در منطقه مورد مطالعه تفاوت در سبک زندگی نه در همه گروه‌ها، بلکه عمدتاً در بین دانشجویان و شاخص رسانه مشاهده می‌شود.

بنی فاطمه و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی محیط زیستی در بین شهروندان شهر تبریز»، به بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی محیط زیستی و تأثیر ابعاد این دو متغیر بر یکدیگر، با استفاده از نظریه پیر بوردیو پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد از میان ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی، ابعاد مشارکت و انسجام اجتماعی، رابطه معنی‌دار با سبک زندگی محیط زیستی نشان داده‌اند اما بعد اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری را نشان نمی‌دهد. همچنین بین تحصیلات و سبک زندگی محیط زیستی رابطه معنی‌دار وجود دارد، ولی به‌طور کلی بین درآمد و سبک زندگی محیط زیستی رابطه معناداری مشاهده نشد.

خواجهنوری (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه رابطه سبک زندگی و هویت اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر بندرعباس)»، ضمن توجه به مطالعات و نظریات پیشین، هویت اجتماعی جوانان را در عرصه فرآیند جهانی شدن مورد مطالعه قرار داده و به مطالعه ارتباط سبک زندگی به‌عنوان پدیده‌ای مدرن و مرتبط با فرآیند جهانی شدن با هویت اجتماعی پرداخته و چنین نتیجه گرفته‌اند که بین متغیرهای سبک زندگی مذهبی و سبک زندگی موسیقایی سنتی با هویت اجتماعی ارتباط مثبت و معنی‌دار و بین متغیرهای سبک زندگی موسیقایی مدرن و سبک زندگی معطوف به بدن ارتباط

منفی و معنی‌دار وجود دارد.

با مرور تحقیقات انجام شده در حوزه هویت و سبک زندگی به این نتیجه می‌رسیم در پژوهش‌های صورت گرفته که به صورت گسترده به مطالعات سبک زندگی و هویت به صورت جداگانه پرداخته شده است، در رابطه با سبک زندگی و هویت مناطق به ویژه در جوامع روستایی در فضای مطالعات جغرافیایی، مطالعه‌ای صورت نگرفته یا از دید نگارندگان پنهان مانده است که این خود بر اهمیت موضوع مورد مطالعه می‌افزاید.

روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف از نوع کاربردی- توسعه‌ای و مطالعه‌ای کمی- کیفی است. به لحاظ ماهیت و روش گردآوری، از نوع توصیفی- تحلیلی می‌باشد. این پژوهش با توجه به هدف آن، با استفاده از دو روش کمی و کیفی، به تحلیل تغییرات سبک زندگی و تأثیرات آن در هویت جامعه روستایی پرداخته است. در روش کیفی از تئوری بنیادی^۱ و در روش کمی از مدل معادلات ساختاری استفاده شده است.

در روش کمی، ارتباط متغیر مستقل «سبک زندگی» با متغیرهای «هویت فردی»، «هویت اجتماعی» و «هویت دینی»، با استفاده از مدل معادلات ساختاری مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. جمع‌آوری اطلاعات به صورت میدانی بوده است. در روش میدانی، از ابزار پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل خانوارهای دهستان سینا در شهرستان ورزقان است. بنا به آمار سرشماری،

^۱ Granded Theory

^۲ Structural Equation Modeling (SEM)

مشخصاتی جمعیتی دهستان سینا مطابق جدول شماره ۱ می باشد.

جدول ۱: ترکیب جمعیتی دهستان سینا

وضعیت سواد						جمعیت			خانوار	دهستان
جمعیت بی سواد			جمعیت باسواد			زن	مرد	کل		
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل					
۱۴۷۲	۷۶۵	۲۲۳۷	۱۵۲۳	۲۰۹۳	۳۶۱۶	۳۳۲۷	۳۲۲۲	۶۵۴۹	۱۳۷۷	سینا

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰

حجم نمونه، با استفاده از فرمول کوکران با فاصله اطمینان ۰/۹۵ برابر ۳۰۰ نفر بوده و شیوه نمونه گیری به صورت تصادفی ساده است. تعداد سؤالات پرسشنامه ۲۸ سؤال با جواب بسته است و گویه های آن بر اساس طیف رتبه ای لیکرت مورد سنجش قرار می گیرند. روایی پرسشنامه بر اساس اعتبار صوری و پایایی آن با روش گاتمن به دلیل تعیین شده است که در پایین ترین سطح آن ۰/۶۳۷ و بالاترین سطح روایی آن ۰/۹۴۳ می باشد که نشان از پایایی مناسب پرسشنامه است. جدول شماره ۲، خروجی نرم افزار Spss را نشان می دهد.

جدول ۲: ضریب پایایی پرسشنامه با استفاده از روش گاتمن

ضریب لامبدا	۱	۰/۸۵۴
	۲	۰/۸۹۵
	۳	۰/۸۸۶
	۴	۰/۶۳۷
	۵	۰/۸۷۴
	۶	۰/۹۴۳
تعداد		۲۸

منبع: یافته‌های تحقیق

ضریب گاتمن فرض می‌کند که پایایی نیمه اول و دوم (دونیمه فرم) یکسان است و به تساوی واریانس‌های بین دونیمه آزمون نیازی ندارد. بهترین نیمه هنگامی ایجاد می‌شود که هر نیمه سؤالاتی را که بیشترین همبستگی درونی دارند، شامل شود. به عبارتی زمانی که ابزاری به دونیمه تقسیم شود به طوری که هر نیمه سؤالاتی را که شدیداً وابسته به همان گروه هستند و هیچ‌گونه وابستگی بین دو گروه ندارند را شامل شود، ضریب دونیمه گاتمن کمترین مقدار ممکن را خواهد گرفت و زمانی که سؤالات شدیداً وابسته به یکدیگر از هم جدا شده و در دو گروه متفاوت قرار گیرند ضریب دونیمه گاتمن بیشترین مقدار ممکن را خواهد گرفت (محمدیگی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۵۷).

مرحله اول: روش کیفی

این مرحله از تحقیق، مطالعه‌ای کیفی است که از بعد روش، روش تحقیق آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد؛ بنابراین با توجه به موضوع موردبررسی در پژوهش حاضر و با توجه به سؤال اصلی تحقیق در خصوص تغییر سبک زندگی و هویت روستاییان، از روش تئوری بنیادی استفاده شده است. بررسی این موضوع مستلزم مطالعه میدانی در جامعه روستایی بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از تکنیک‌های روش مشارکتی شامل مشاهده، مصاحبه، بحث گروهی و یادداشت‌های میدانی استفاده شده است. جامعه آماری شامل افراد باسواد و مطلع می‌باشد که ۵۴ نفر آنها به شیوه نمونه‌گیری هدفمند به روش گلوله برفی مورد مصاحبه عمیق نیمه‌ساختارمند قرار گرفتند. حدود سنی اکثر این افراد ۳۰-۴۰ سال و بیش ۷۵ درصد آنها با جنسیت مرد بود. به زعم بسیاری از محققان در هر نوع تحقیق کیفی، به‌طور کلی اندازه نمونه‌های بزرگ مانع تحلیل عمیق شده و اعتبار تفسیری یافته‌ها را به مخاطره می‌اندازد. از طرفی برای توقف مصاحبه با

افراد مطلع و دستیابی به استاندارد طلایی پایان نمونه‌گیری از اشباع نظری بهره گرفته شد. مدت زمان متوسط مصاحبه یک ساعت برآورد شد. علاوه بر مصاحبه، از مشاهده مستقیم، بررسی اسناد و تجارب شخصی نیز بهره گرفته شد.

در ابتدای امر طرح یک سؤال جزئی برای رسیدن به نتیجه، غیرممکن به نظر رسید؛ لذا، ابتدا سؤالات کلی و عمومی پرسیده شد و درخور هدف تحقیق، مصاحبه-شوندگان به سوی سؤالات اختصاصی هدایت شدند. افراد باسواد و مطلع مصاحبه شدند و جریان مصاحبه تا حدی پیش برده شد که دیگر جواب‌های مصاحبه‌شوندگان تکراری شد که این امر نشانگر «به اشباع نظری رسیدن» مصاحبه بود. با توجه به مراحل مختلف تجزیه و تحلیل در تئوری بنیادی، داده‌های خام کدگذاری شده و شرایط علی، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای آن تشریح شدند.

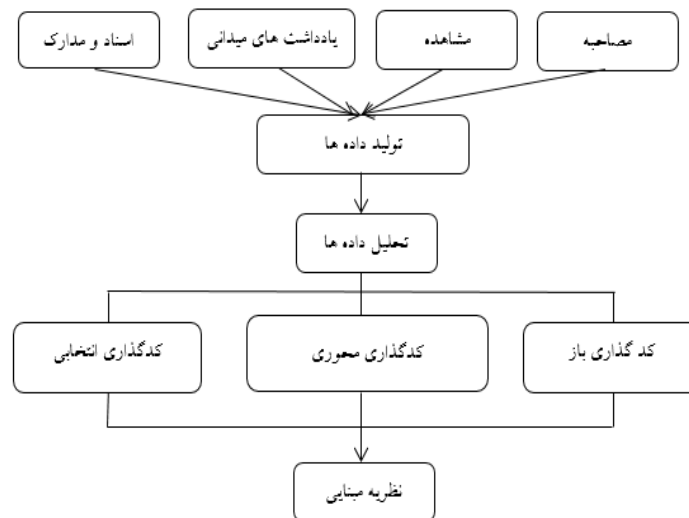
یکی از مهم‌ترین اصول روش نظریه بنیانی، توأمان نمودن گردآوری، تجزیه و تحلیل و مقایسه مداوم داده‌ها با یکدیگر است در مطالعه با روش نظریه بنیانی، تحلیل داده‌ها با سه رویه کدگذاری باز، کدگذاری محوری^۱ و کدگذاری انتخابی^۲ صورت می‌گیرد و محقق در طی انجام مطالعه، به‌طور مداوم در حال رفت و برگشت بین این سه مرحله است و ملزم به رعایت توالی بین آن‌ها نیست (فیروزآبادی، ۱۳۸۸: ۴۰).

---

^۱ Open coding

^۲ Axial coding

^۳ Selective coding

شکل ۱: مدل عملیاتی کیفی تحقیق مآخذ: (نگارندگان)

رسیدن به کفایت و اشباع نظریه‌ای، لزوماً پس از رعایت سه رویه کدگذاری باز، محوری و انتخابی حاصل نمی‌شود؛ بلکه محقق در حین گردآوری و تحلیل داده‌ها در رویه‌های کدگذاری مذکور به آن دست می‌یابد. در واقع، زمانی که محقق در مرحله گردآوری و تحلیل داده‌ها متوجه می‌شود که دیگر با داده جدیدی که متفاوت از داده‌های قبل باشد، روبرو نیست و داده‌های جدید تکرار یافته‌های قبلی هستند و نکته مبهمی نیز در خصوص مقوله‌ها و ارتباط آن‌ها باهم، برایش مطرح نیست، مرحله‌ای است که محقق به اشباع نظریه‌ای دست یافته است (ازکیا، ۱۳۹۰: ۲۴۶) که محقق در مطالعه حاضر پس از اشباع نظریه‌ای، یعنی جایی که نیازی به ادامه مصاحبه دیده نشد به پردازش و تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته است.

کدگذاری باز

در روش نظریه زمینه‌ای، «کدگذاری باز» مرحله‌ای است که پژوهشگر مفاهیمی که سنگ بنای نظریه‌اند را شناسایی می‌کند، می‌پروراند و به هم ربط می‌دهد. در واقع این مرحله شامل مفهوم‌سازی، فرو گاهی، مقوله‌پردازی و ربط دهی یا نسبت‌دهی مقوله‌ها می‌باشد (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳: ۳۳). کدبندی باز از نظر واحد تحلیل می‌تواند به صورت سطر به سطر یا عبارت به عبارت انجام شود. به هر واحد کدبندی مفهوم یا کدی الصاق می‌شود که باید بتواند حداکثر فضای مفهومی و معنایی آن را اشباع کند. در این مرحله هیچ‌گونه تحلیل و تبیینی بر داده‌ها اعمال نمی‌شود و فقط واحدهای اطلاعاتی به مفاهیم توصیفی تقلیل می‌یابند (همان). بعد از نسخه‌برداری یک مصاحبه، کدگذاری باز شروع شده و متن مصاحبه بارها خوانده شده و بعد از علامت‌گذاری هر مفهومی که به ذهن می‌رسید در نظر گرفته شد که محدودیتی برای نام‌گذاری مفاهیم اعمال نشد. تعداد کدها زیاد بود که به علت تکراری بودن اطلاعات این کدها کمتر و کمتر شد. کدها معمولاً از کلیدواژه‌هایی که مصاحبه‌شونده بکار می‌برد استخراج می‌شد. بالاخره مفهوم‌های مشابه، شناسایی شده و به معرف‌ها و سنجه‌هایی طبقه‌بندی شدند.

کدگذاری محوری

در کدگذاری محوری، داده‌هایی که در کدگذاری باز به مفاهیم و مقوله‌ها تجزیه شده بودند، به شیوه‌های جدیدی به یکدیگر می‌پیوندند تا ارتباط میان یک مقوله اصلی و مقولات فرعی‌اش نمایان شود. در این مرحله، جواب‌های سؤال‌هایی که از بین مقوله‌های فرعی، استخراج شده بود و در کنار مقوله‌های اصلی ثبت می‌شود. در واقع با ترسیم مدل‌هایی، ارتباط بین مقوله‌های اصلی با فرعی نشان داده می‌شود که این کار

برای تلخیص و تلفیق مقوله‌ها ضروری است. البته اتکای صرف به مقوله‌های فرعی کافی نیست و در این مرحله نیز فرایند جمع‌آوری و تحلیل هم‌زمان داده‌ها طبق مراحل فوق ادامه می‌یابد تا هیچ نکته مبهمی درباره شرایط علی، زمینه، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای یک مقوله اصلی باقی نماند. این مراحل بسیار وقت‌گیر و مستلزم اقامت طولانی در جامعه مورد مطالعه است (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱۸). کدگذاری محوری فرایند ارتباط کدها با یکدیگر است با ترکیبی از تفکر استقرایی و قیاسی. برای مختصر کردن این فرایند، انواع روابط بین مفاهیم و مقوله‌ها را باید جستجو کرد. تئوری بنیانی بر شرایط علی و چارچوب اصلی روابط کلی تأکید می‌کند (همان: ۱۷۳).

جدول ۳: تعریف عناصر کلی در تئوری بنیادی

عناصر	تعریف
پدیده	پدیده طرح تئوری است که ممکن است نام طرح یا چارچوب طرح را در برداشته باشد. مفهومی است که متغیرها را دوبره‌دو در کنار هم قرار می‌دهد.
شرایط علی	وقایع یا متغیرهایی که منجر به رخداد یا توسعه پدیده می‌شوند. شرایط علی دسته‌ای از علل و مشخصه‌های آن است.
زمینه	مکان خاصی است که زمینه متغیرهاست.
شرایط مداخله‌گر	شبهه زمینه است. می‌توان زمینه را با متغیرهای میانجی و شرایط مداخله‌گر را با متغیرهای محدودکننده شناسایی کرد اما در روش تئوری بنیانی تمایز این دو دقیقاً مشخص نیست و ممکن است جایی هم قرار بگیرند

راهبردها	مقصد، فعالیت‌های هدف‌گرا که کنشگر در پاسخ به پدیده و شرایط مداخله‌گر انجام می‌دهد.
پیامدها	پیامدهای به‌کارگیری راهبردهاست که ممکن است خواسته یا ناخواسته باشند.

منبع: از کیا و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۷۴

کدگذاری انتخابی

کدگذاری انتخابی عبارت است از تلفیق و توأم کردن طبقات به وجود آمده برای شکل‌گیری اولیه چارچوب تحقیق. در این مرحله جمله‌هایی که قبلاً کدگذاری شده‌اند دوباره باهم ترکیب می‌شوند تا رابطه میان آن‌ها قابل درک شود و سپس نمودار مربوط به آن‌ها ترسیم می‌گردد که بایستی هم‌پوشانی مباحث را در برگیرد و چارچوب مفهومی تحقیق به تدریج شکل گیرد (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۸: ۵۹۹-۶۰۷).

کدگذاری انتخابی آخرین مرحله کدگذاری است که در آن مقوله اصلی انتخاب شده و پیوند آن با دیگر مقوله‌ها مشخص می‌شود. تفسیر و بیان رابطه‌ها میان مقوله اصلی و دیگر مقوله‌ها با توجه به مدل ارائه‌شده پژوهش صورت می‌گیرد. چراکه در کدگذاری محوری اساس کدگذاری انتخابی پی‌ریزی می‌شود (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳: ۱۱۹)؛ که مقوله‌های مطرح در شکل ۲ مطرح شدند که پدیده شناخته‌شده و شرایط علی در ادامه تشریح شده‌اند.

یافته‌های مطالعه

در هنگام شروع مطالعه میدانی و انجام مصاحبه، طرح سؤال اصلی تحقیق در جهت رسیدن به نتیجه، مطلوب به نظر نرسید؛ بنابراین سؤالات در ابتدا به شکل باز و گسترده

مطرح شدند و در فرایند مصاحبه به تدریج به سوی هدف و سؤال اصلی تحقیق (سبک زندگی و هویت روستاییان) هدایت شدند.

برای تدوین الگو، هسته اصلی الگوی بنیانی پژوهش، پدیده مورد بررسی یا تغییر سبک زندگی قرار داده شد. سپس، برای ارائه یک الگوی جامع، همگرا و دارای سطح وضوح انتزاعی بالا، مقوله‌های عمده و محوری ترکیب شده و اطراف هسته مرکزی قرار داده شدند. در نهایت با توجه به داده‌های حاصل، کدگذاری محوری و انتخابی و تجارب محققان، الگوی بنیانی تغییر سبک زندگی ترسیم شد.

جدول ۴: مفاهیم، مقوله و مقوله‌های هسته‌ای

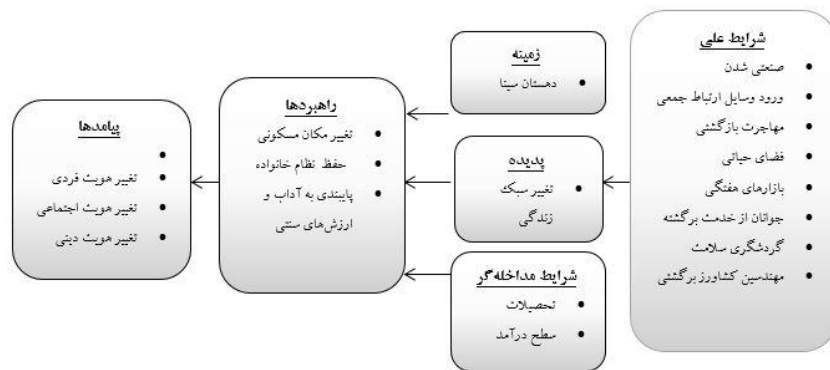
مقوله هسته‌ای	زیرمقوله	مفهوم
تغییر سبک زندگی	توسعه صنایع روستایی	ایجاد کارگاه‌های صنعتی کوچک، کارخانه‌های فراوری محصولات کشاورزی، صنایع دستی
	ارتباطات	استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، استفاده از تلویزیون و رادیو، استفاده از تلفن همراه هوشمند،
	مهاجرت	مهندسین به روستا بازگشته، برگشتن افراد که در شهر زندگی می‌کردند، برگشتن جوانانی که در شهر زندگی می‌کردند
	رشد اقتصادی	توسعه و گسترش بازارهای هفتگی موجود در منطقه، برنامه‌ریزی درست در زمینه استفاده زنان روستایی از بازارهای هفتگی، ایجاد بازارهای هفتگی مخصوص زنان روستایی، نظارت دقیق به بازارهای هفتگی و ...
	نیروی فعال	جوانان از خدمت برگشته، به کارگیری جوانان در سن فعالیت در روستا، تحقیق در زمینه آمار افراد در سن

		فعالیت در روستاها	
تغییر هویت فردی و اجتماعی	هویت فردی	اخلاق فردی	خوش رویی در مواجهه با مردم، صبور بودن در مواجهه با تغییرات اجتماعی، تلاش برای حل مشکلات فردی روستاییان
		ظاهر گرایی	توجه به ظاهر خود، توجه به ظاهر سایر روستاییان و مسئولین روستا، رسیدن به ظاهر خود در جلسات مرتبط با روستا
		عقلانیت فردی	توانایی تصمیم گیری در امور زندگی خود، توانایی تصمیم سازی در امور مربوط به روستا، توانایی عقلی در جهت حل مشکلات ازدواج جوانان روستا
		رعایت رسم و رسوم	رعایت آداب و سنن خانوادگی، توجه پوشش در روستا، توجه رسم و رسوم در زمینه ازدواج، پایبندی به سنتها
		خودباوری	داشتن استقلال فکری در زمینه مسائل اجتماعی و اقتصادی، اعتماد به نفس کاذب، داشتن اعتماد به نفس در زمینه اشتغال زایی، خودباوری در زمینه شرکت انتخابات شوراهای
	هویت اجتماعی	تعلق خاطر تاریخی	افتخار کردن به گذشته تاریخی روستا، علاقه مند بودن به تاریخ روستا، وابسته بودن به تاریخ منطقه
		تعلق مکانی	علاقه و افتخار به محدوده جغرافیایی، وابسته بودن به محیط روستا، نداشتن تحمل دوری از روستا برای مدت طولانی، داشتن خاطرات فراموش نشدنی از روستا
			تعلق خاطر به فرهنگ و روش زندگی ایرانی، تعلق خاطر به نمادها و اسطوره های ملی،

		منافع ملی	ترجیح منافع ملی بر منافع قومی، نگهداری از امکانات و خدمات دولتی، نگهداری از مکان‌های عمومی و...
		همدلی و همبستگی	وجود همدلی بین همسایگان، وجود همبستگی بین شوراها، دهیاری و مردم، وجود همدلی بین محله‌ها و طایفه‌های روستا و ...
پایبندی به اصول اعتقادی	التزام به دین اسلام	رعایت موازین اسلامی	اعتقاد به اسلام، التزام به احکام شرعی، اعتقاد به کفایت دین، احساس تعلق به میراث فرهنگی دینی، احساس غرور و رضایت از مسلمان بودن، حمایت از مستضعفین و نیازمندان و دست‌گیری از آنان، التزام به فروع دین
شرایط مداخله‌گر	-	-	تحصیلات
			وضعیت تأهل
			سطح درآمد

مأخذ: یافته‌های تحقیق

برای دستیابی به هدف، متن مصاحبه به‌طور کامل و با شرح جزئیات نوشته شد. سپس مرور و کدگذاری داده‌ها شروع شد. جملات و عبارات کلیدی استخراج شدند و با توجه به محتوای آشکار و یا پنهان در هر واحد، مفاهیم گویایی به آن‌ها اطلاق شد، سپس زیرمقولات در قالب چهار مقوله اصلی حاصل از ادبیات سبک زندگی طبقه‌بندی شدند. پس از مقوله‌بندی و ارتباط دادن بین مقوله‌ها (کدگذاری محوری)، سیر داستان که مقوله‌ها را با یکدیگر مرتبط می‌کرد (کدگذاری انتخابی) ساخته شد و با تدوین و طراحی الگوی پارادایمی زیر پایان یافت.

شکل ۲: مدل پارادایمی پدیده تغییرات سبک زندگی در دهستان سینا، مأخذ: یافته‌های تحقیق.

تشریح مدل

شرایط علی مربوط به صنعتی شدن

صنعتی شدن روستا به‌طور گسترده به‌عنوان اهرمی پویا برای توسعه شناخته شده است. ایجاد اشتغال، توزیع درآمد، متنوع نمودن اقتصاد روستایی و کاهش فضایی نابرابری در توسعه اجتماعی- اقتصادی به‌طور سنتی از اهداف اولیه صنعتی شدن روستایی محسوب می‌شود (رکن‌الدین افتخاری و طاهرخانی، ۱۳۸۱: ۱). اشتغال مردم روستایی به‌دلیل ماهیت خاص خود، اگر توجه کافی به آن مبذول نشود و جوانان روستایی به‌صورت مناسب به‌سوی اشتغال هدایت نشوند آثار مختلف در زمینه‌های فردی، خانوادگی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی می‌تواند داشته باشد. اشتغال روستاییان تحت تأثیر عوامل مختلف و گوناگونی هستند که دارای تأثیراتی هستند که یک مثال برای آن تغییر سبک زندگی و در نتیجه تغییر هویت فردی و اجتماعی و بعضاً دینی روستاییان می‌باشد.

خانواده از مهم‌ترین عناصر در شکل‌گیری شخصیت می‌باشد. خانواده‌هایی که از شرایط اقتصادی مطلوب برخوردارند فضای حیاتی به وجود آمده برای فرزندان آنها نیز بالطبع مطلوب خواهد بود. فضای حیاتی از عوامل مداخله‌گر در تغییر سبک زندگی روستایی تشخیص داده شده است که این عامل، جزء عوامل خانوادگی محسوب می‌شود. فضای حیاتی نامطلوب باعث می‌شود توانایی خانواده‌ها در پرورش جوانان دختر و پسر کاهش پیدا کرده و در هویت فردی، اجتماعی و دینی آنها تأثیر گذارد.

نکته بسیار مهم در تغییر سبک زندگی و هویت روستایی، ورود وسایل ارتباط جمعی به روستاهاست. با ورود این وسایل به زندگی روستایی، افراد نه تنها امکانات و برتری‌های زندگی شهری نسبت به روستایی را فهمیدند، بلکه با امکانات و برتری‌های تهران، به‌عنوان پایتخت، نسبت به سایر شهرها و روستاها نیز آشنا شدند. در حال حاضر، با ورود ابزاری مثل اینترنت، تلفن و سایر وسایل ارتباط جمعی به روستاها، سبک زندگی و هویت روستایی تغییر یافته است!

بیشتر مهاجران برگشتی مصاحبه‌شونده که در روستاها زندگی می‌کنند، برای تغییر مالکیت، روستا را ترک کرده و جدیداً خود، فرزند یا فرزندانشان برای ادامه زندگی به روستاها برگشته‌اند. بالطبع کسانی که بیشتر عمرشان را در شهر زندگی کرده‌اند سبک زندگی‌شان با روستاییان فرق خواهد داشت و چه‌بسا در ارتباط با همسایگان، به‌ویژه از طرق مناسباتی مانند ازدواج تأثیر گذاشته و در تغییر سبک زندگی آنان نیز مؤثر خواهد بود و در الگودهی در پوشاک و آرایش به‌خصوص دختران و زنان بسیار مؤثر خواهند بود. در مرسوم کردن شیوه‌های جدید عروسی و

۱- نمی‌توانید من روستایی را در داخل روستا نگاه‌دارید و انتظار داشته باشید در محیطی این‌چنینی [محیطی فقیر] باقی بمانم و امثال من [در شهر] عرض خیابان را با پله‌برقی رد شوند (نادر، ۲۳ ساله).

مجالس عزاداری، در منطقه مورد مطالعه این نوع خانواده‌ها نقش برجسته‌ای دارند. بازارهای هفتگی نقش خاصی در معیشت روستاییان منطقه دارد. مبادله کالاهای خانگی و البسه شهری و... با تولیدات روستایی نقش بسیار مهمی در تغییر نوع پوشاک، نوع تغذیه و بهداشت فردی و خانوادگی روستاییان دارد که این خود نوعی تغییر محسوس در سبک زندگی به وجود می‌آورد.

جوانان از خدمت برگشته، گردشگری سلامت و مهندسين کشاورز برگشتی موارد دیگری هستند که بر تغییر سبک زندگی روستاییان تأثیر می‌گذارند. جوانان بعد از برگشت از خدمت سربازی، یا کسانی که پس از طی دوره‌ای کوتاه یا بلندمدت در نتیجه استراحت پزشکی به روستا برمی‌گردند یا فارغ‌التحصیلان رشته‌های کشاورزی و یا دامداری که پس از مدتی تحصیل جهت کارهای همچون مهندسی کشاورزی یا ایجاد و احداث گاوآورداری و مرغداری و یا گلخانه به روستا برگشته‌اند دیگر لهجه‌هایشان فرق کرده، نوع پوشش و ظاهرشان فرق می‌کند، به کارهای کارگری توجه نکرده، معمولاً زندگی خوش‌نشینی را در روستا انتخاب می‌کنند و معمولاً وضع ظاهری آراسته‌ای نسبت به هم‌سن‌وسال‌های کشاورز و دامدار خود دارند. این یک تغییر در سبک زندگی روستایی است. تغییری که همراه با تغییر هویت است.

تغییر مهمی که روی داده است و مردان و زنان پیر روستاها از آن شکایت دارند تغییر اخلاق زندگی جوانان روستایی است. این شیوه ناشی از عوامل متعددی است. به نظر مصاحبه‌شوندگان، مؤثرترین عامل در این مورد، استفاده از وسایل ارتباط جمعی و برداشت اشتباه از خروجی این امکانات است.

اخلاق به دلیل اهمیت آن از لحاظ ابعاد سیاسی (عدم خودباختگی، عدم دنیاطلبی، حمایت از محرومین، ...) و ابعاد اجتماعی (احترام به جایگاه زن در خانواده، عدم هرج و مرج در روابط زن و مرد در بین خویشاوندان، رعایت حقوق دیگران، ...) و ابعاد

اقتصادی (انفاق، وقف، ارجحیت ارزش‌های انسانی بر ارزش‌های مادی و ...) و ابعاد عمومی (شجاعت، فداکاری، صبر، توجه به خودسازی، وجدان کاری و ...) به‌عنوان شاخص مهم مطرح گردیده (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۹: ۹) و در مباحث فرهنگی، اخلاق اجتماعی به‌عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها و قواعد رفتار در جامعه، مطرح می‌شود.

زمینه مربوط به عوامل مؤثر در تغییر سبک زندگی روستایی

زمینه یک پدیده، در واقع همان محل حوادث و وقایع متعلق به یک پدیده است که در طول طیف بعدی نشانگر سلسله شرایط خاصی است که در آن راهبردهای کنش یا کنش متقابل صورت می‌گیرد. در این تحقیق تغییرات کیفی سبک زندگی و هویت روستایی دهستان سینا از توابع شهرستان ورزقان به‌عنوان محل وقوع پدیده، معرفی شده است.

پدیده ناشی از شرایط علی

با توجه به یافته‌های تحقیق می‌توان از وقوع پدیده «تغییر سبک زندگی»، در جامعه روستایی مورد بحث، سخن گفت. این پدیده ممکن است در آینده به دلیل شرایط علی مؤثر دیگر از سرعت بیشتری برخوردار باشد. تغییر سبک زندگی منطقه مورد مطالعه تغییرات هویتی در بردارد.

شرایط مداخله‌گر مؤثر بر راهبردها

در کنار مفهوم عوامل تغییر، واژه «شرایط تغییر»، وجود دارد. شرایط یا زمینه تغییر عناصری مناسب یا نامناسب هستند که اثر یا اثرات یک یا چند عامل تغییر را فعال‌تر یا کندتر، شدیدتر، یا ضعیف‌تر می‌کنند، در واقع بستر و مبنای پذیرش یا عدم پذیرش یک یا چند عامل تغییر هستند (طالب، ۱۳۸۲: ۶۵). در این پژوهش، متغیرهایی که

به‌عنوان موانع مداخله‌گر در اشتغال زنان روستایی محسوب می‌شوند به «تحصیلات»، «وضعیت تأهل» و «سطح درآمد» می‌توان اشاره کرد. این عوامل به‌عنوان شرایط علی قطعی مطرح نبوده ولی به‌عنوان عوامل مداخله‌گری هستند که تغییر سبک زندگی روستایی را محدود کنند.

راهبردهای مربوط به تغییر سبک زندگی روستایی

بالطبع، با وقوع هر مقوله‌ای در جامعه روستایی، راهبردها و راهکارهایی نیز جهت پاسخ به مقوله اندیشیده می‌شود. مردان و زنان روستایی جهت رسیدن به زندگی دلخواه خود، با انتخاب گزینه «نقل مکان مسکونی»، جهت زندگی بهتر تلاش می‌نمایند و سعی در «حفظ آداب و ارزش‌های سنتی» هستند.

در یک جمع‌بندی کلی «تغییر مکان مسکونی»، «حفظ نظام خانواده»، «پایبندی به آداب و ارزش‌های سنتی»، راهبردهایی هستند که جامعه روستایی مورد بررسی اتخاذ می‌کند که تا حداقل ممکن از عوامل تأثیرگذار در تغییر سبک زندگی بکاهد که البته با اتخاذ این راهبردها، همواره پیامدهایی به‌دنبال هست.

یافته‌های تحقیق کمی

معادلات ساختاری دارای مراحل مختلفی می‌باشد. اولین مرحله تعیین چارچوب نظری بر اساس تجربه محقق و ادبیات نظری می‌باشد. یک مدل معادله ساختاری مفروض، درواقع یک ساختار علی مشخص شده بین مجموعه‌ای از سازه‌های مشاهده‌ناپذیر است که هر یک توسط مجموعه‌ای از نشانگرها اندازه‌گیری می‌شود و می‌توان آن را از لحاظ برآزش در یک جامعه بخصوص آزمود. یک مدل کامل معادله ساختاری شامل دو مؤلفه است، الف) یک مدل ساختاری که ساختار علی مفروض بین

متغیرهای مکنون سازه‌های نظری که به گونه مستقیم مشاهده‌پذیر نیست را مشخص می‌نماید. ب) یک مدل اندازه‌گیری که روابط بین متغیرهای اندازه‌گیری شده یا نشانگرها متغیرهایی که به گونه مستقیم مشاهده‌پذیر است و متغیرهای مکنون را که برای آن‌ها برآورد تقریبی به کار می‌رود، تعریف می‌کند. وقتی داده‌های گروه نمونه به ماتریس همبستگی یا کوواریانس تبدیل شود و توسط یک سری از معادلات رگرسیون توصیف گردد، آن مدل را می‌توان به منظور بررسی برازش آن در جامعه‌ای که نمونه از آن بیرون آمده است، تحلیل کرد. این تحلیل برآوردهایی از پارامترهای آن مدل ضرایب مسیر و جمله‌های خطا و چندین اندازه برای برازندگی آن مدل با داده‌های نمونه به دست می‌دهد. برآورد پارامترها و اطلاعات برازندگی را می‌توان به منظور انجام تغییرات احتمالی و آزمون دوباره مدل نظری موردبررسی قرار داد (کریم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۸۳، به نقل از هومن، ۱۳۸۰).

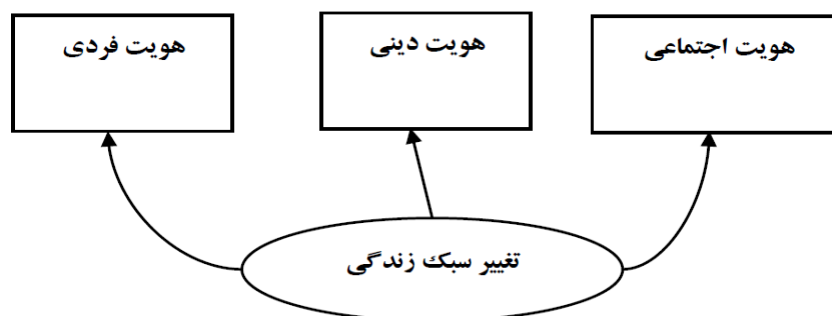
جدول ۵: متغیرهای پنهان و آشکار تحقیق

متغیر مکنون	متغیر آشکار	کد
سبک زندگی (stl)	صنعتی شدن	Stl1
	ورود وسایل ارتباط جمعی	Stl2
	مهاجرت بازگشتی	Stl 3
	فضای حیاتی	Stl4
	بازارهای هفتگی	Stl5
	جوانان از خدمت برگشته	Stl6
	مهندسين به روستا بازگشته	Stl7

Ind1	اخلاق فردی	هویت فردی (Ind)
Ind2	ظاهر گرایی	
Ind3	عقلانیت فردی	
Ind4	رعایت آداب و سنن خانوادگی	
Ind5	پایبندی به سنت‌ها	
Ind6	خودباوری	
Ind7	استقلال فکری	
Nat1	تعلق خاطر تاریخی	هویت اجتماعی (Nat)
Nat2	علاقه و افتخار به محدوده جغرافیایی	
Nat3	ترجیح منافع ملی بر منافع قومی	
Nat4	تعلق خاطر به فرهنگ و روش زندگی ایرانی	
Nat5	احساس وجود همبستگی و همدلی	
Nat6	تعلق خاطر به نمادها و اسطوره‌های ملی	
Nat7	نگرش به شرایط زندگی در کشور اسلامی	
Rel1	اعتقاد به اسلام	هویت دینی (Rel)
Rel2	التزام به احکام شرعی	
Rel3	اعتقاد به کفایت دین	
Rel4	احساس تعلق به میراث فرهنگی	
Rel5	احساس غرور و رضایت از مسلمان بودن	
Rel6	حمایت از مستضعفین	
Rel7	التزام به فروع دین	

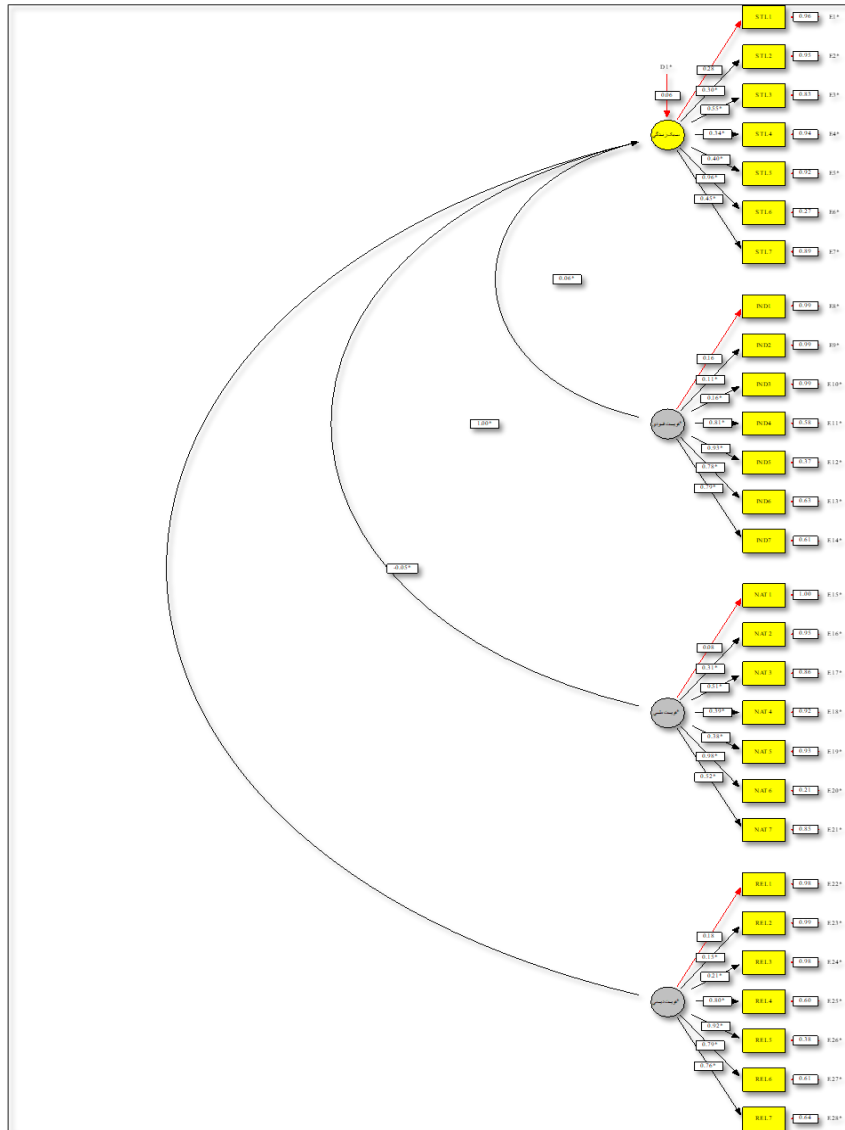
منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به بررسی‌های براون، پارسونز و لسلی (۱۹۶۴) و... در مبانی نظری تحقیق، سه متغیر وابسته و یک متغیر مستقل پنهان یا مکنون، برای گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ای مدنظر است که برای یافتن پاسخی قانع‌کننده به سؤال تحقیق، برای هر متغیر پنهان (مکنون) پرسشنامه، تعداد ۷ متغیر آشکار، طرح شده و در اختیار پاسخگویان قرار داده شد.

شکل ۳: الگوی علی پیشنهادی

سپس، بعد از طرح الگوی علی پیشنهادی، برای اعتبارسنجی از طریق مدل معادلات ساختاری، داده‌های پرسشنامه‌ای جمع‌آوری شده، وارد نرم‌افزار آماری Spss شده و عملیات کدگذاری روی داده‌ها صورت گرفت. در گام بعدی، داده‌های کدگذاری شده در محیط نرم‌افزار EQS فراخوانده شده و به ارزیابی مدل پرداخته شد. در ادامه خروجی نرم‌افزار به صورت مدل استاندارد شده در شکل شماره ۴ و برازش مدل و پارامترهای مربوط، در جدول شماره ۵ نشان داده شده‌اند.

شکل ۴: مدل استاندارد شده

جدول ۶: شاخص‌های نیکویی برازش مدل

وضعیت مدل	استانداردها	شاخص‌ها	
۰/۰۳۷	$0 < 0.05$	ریشه میانگین مجذور باقی مانده	Root Mean Square Residual (RMR)
۰/۹۸	$0 > 1$	شاخص نیکویی برازش	Goodness of Fit Index (GFI)
۰/۹۰۴	$0 > 1$	شاخص نیکویی برازش تطبیقی	Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)
۰/۰۷	$0 < 0.08$	ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب	Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)
۰/۹۲	$0 > .9$	شاخص هنجار شده برازندگی	Normed Fit Index (NFI)
۰/۹۴۲	$0 > .9$	شاخص برازندگی تطبیقی	Comparative Fit Index (CFI)

منبع: یافته‌های تحقیق

- با توجه به جدول شماره ۵، شاخص (RMR) محاسبه شده در جدول نشان از برازش بهتر مدل (۰/۰۳۷) می‌باشد چراکه به صفر نزدیک‌تر است. این معیار تحت عنوان ریشه میانگین مجذور باقیمانده، شاخصی برای واریانس باقیمانده در برازش هر پارامتر به داده‌های نمونه و یا تحت عنوان متوسط باقیمانده‌های گزارش شده در مدل، بیان می‌شود. معیار RMR معیاری است برای اندازه‌گیری متوسط باقیمانده‌ها و تنها در ارتباط با واریانس‌ها و کوواریانس‌ها قابل تغییر است. در مدلی که نیکویی برازش خوبی دارد، این باقیمانده‌ها بسیار کوچک هستند،

پس به طور خلاصه این معیار هر قدر کوچک تر باشد یعنی به صفر نزدیک تر باشد حاکی از برازش بهتر مدل است.

- اندازه‌های برازندگی AGFI و GFI را که جاززکاگ^۱ و سوربوم^۲ (۱۹۸۹) پیشنهاد کرده‌اند بستگی به حجم نمونه ندارد و نشان می‌دهد که مدل تا چه حد نسبت به عدم وجود آن، برازندگی بهتری دارد.

با توجه به جدول شماره ۶، شاخص AGFI و GFI به دست آمده برابر ۰/۹۰۴ و ۰/۹۸ هستند که باینکه بین یک و صفر قرار دارند به عدد یک نیز نزدیک هستند که نشان از نیکویی برازش هستند. معیار AGFI و GFI نسبت مجموع مجذورات تبیین شده توسط مدل به کل مجموع مجذورات ماتریس برآورد شده در جامعه را محاسبه می‌کند این شاخص‌ها از لحاظ مطلوبیت به ضریب همبستگی شباهت دارد. هر دوی این معیارها بین صفر تا یک، متغیر هستند، گرچه از لحاظ نظری ممکن است منفی باشند البته نباید چنین اتفاقی بیفتد چرا که حاکی از عدم برازش قطعی مدل با داده‌هاست. هر چه این معیارها به عدد یک نزدیک تر باشند، نیکویی برازش مدل با داده‌های مشاهده شده بیشتر است.

- با توجه به جدول شماره ۶، میزان NFI محاسبه شده برابر ۰/۹۲ می‌باشد که در شاخص NFI مقادیر برابر یا بزرگ تر از ۰/۹ شاخص را در مقایسه با مدل صفر، به عنوان شاخص خوبی برای برازندگی مدل‌های نظری توصیه کرده‌اند.
- شاخص دیگر، شاخص CFI است که با توجه به جدول شماره ۶، میزان آن برابر با ۰/۹۴۲ است. این شاخص در بیشتر موارد شاخص نرم شده برازندگی است

^۱ Joreskog, K.G

^۲ Sorbom

چون دامنه این مدل محدود به صفر و یک نیست تفسیر آن نسبت به NFI دشوارتر است بر پایه قرارداد مقادیر کمتر از ۰/۹۰ آن مستلزم تجدیدنظر در مدل است.

- از نظر استیگر^۱ (۱۹۹۰)، شاخص برازندگی که برای مقایسه مدل‌های آشیان نشده تعریف کرده با نماد RMSEA می‌باشد. این شاخص ریشه میانگین مجذورات تقریب می‌باشد. شاخص RMSER برای مدل‌های خوب برابر ۰/۰۵ یا کمتر می‌باشد؛ مدل‌هایی که RMSER آن‌ها برابر با ۰/۱ باشد برازش ضعیفی دارند؛ بنابراین مدل حاضر که RMSER آن ۰/۰۷ است از برازش متوسطی برخوردار است (هومن، ۱۳۸۸: ۲۴۱-۲۳۸).

در خاتمه، با توجه به خروجی نرم‌افزار SPSS، در جدول شماره ۷، با توجه به جدول اصلی تحلیل رگرسیونی، در مورد خطی بودن یا غیرخطی بودن رابطه تصمیم می‌گیریم.

جدول ۷: جدول تحلیل رگرسیونی

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد شده	مقادیر تی	سطح معناداری
	بتا	انحراف. خطا	بتا		
مقدار ثابت	۱/۴۰۰	۰/۳۷۹		۳/۶۹۳	۰/۰۰۰
هویت فردی	۰/۴۷۶	۰/۰۴۸	۰/۴۸۰	۹/۸۴۴	۰/۰۰۰
هویت اجتماعی	۰/۱۷۲	۰/۰۴۴	۰/۱۹۰	۳/۹۲۷	۰/۰۰۰
هویت دینی	۰/۱۴۵	۰/۰۵۴	۰/۱۳۳	۲/۶۷۹	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

^۱ Steiger, J.H

همان‌طور که مشخص است مقدار t برای متغیر «هویت فردی» (۹/۸۴۴)، برای متغیر «هویت اجتماعی» (۳/۹۲۷) و برای متغیر «هویت دینی» (۲/۶۷۹) می‌باشد که مقدار t به‌دست‌آمده برای هر سه متغیر بزرگ‌تر از ۱/۹۶ بوده و مقدار سطح معناداری (۰/۰۰۰) کمتر از مقدار ضریب خطای تحقیق (۰/۰۵) می‌باشد که در این بین، بیشترین تأثیر روی هویت فردی اشخاص است؛ بنابراین فرضیه صفر یعنی فرض عدم وجود معادله رگرسیون خطی را رد نموده و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد وجود رابطه را می‌پذیریم و نتیجه می‌گیریم که تغییرات سبک زندگی در جوامع روستایی نقش مثبتی در تغییر هویت جامعه روستایی دارد. جدول ۸ اولویت اثرگذاری هر یک از متغیرها را نشان می‌دهد:

جدول ۸: اولویت اثرگذاری متغیرها

اولویت	متغیر	ضریب بتا
اول	هویت فردی	۰/۴۸۰
دوم	هویت اجتماعی	۰/۱۹۰
سوم	هویت دینی	۰/۱۳۳

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

تغییراتی در سبک زندگی روستایی به وجود آمده که این تغییرات نسبت به جامعه شهری از شتاب بیشتری برخوردار است. در ابتدای انجام تحقیق به مطالعه کیفی تغییرات سبک زندگی و تأثیر آن در هویت جامعه روستایی پرداختیم. پدیده تغییر سبک زندگی به‌عنوان پدیده اصلی بود که مدل پارادایمی تحقیق بر اساس آن ساخته

شد. مصاحبه‌های عمیق و ژرفانگر از افراد محلی مؤید این نکته هستند که تغییر سبک زندگی پیامدهایی همچون تغییر در هویت فردی، اجتماعی و دینی داشته است. با تغییرات سبک زندگی، هویت افراد محلی نیز تغییر کرده است. با پیشرفت جوامع، صنعتی شدن، ورود وسایل ارتباط جمعی، پدیده مهاجرت، فضای حیاتی، انواع بازارهای هفتگی، جوانانی که از خدمت سربازی برگشته‌اند، افرادی که به گردشگری سلامت می‌پردازند، مهندسين کشاورز برگشتی، نمونه‌ای از شرایط علی هستند که در سبک زندگی روستایی منطقه مورد مطالعه تأثیر گذاشته و منجر به تغییر هویت جامعه روستایی شده‌اند. این تغییر هویت بر مبنای نظریه براون، هویتی اجتماعی است که افراد با عضویت در گروه‌های اجتماعی از خود ارائه می‌دهند؛ افراد محلی با تغییر رفتار در مصرف، تغییر اخلاق، تغییر در نوع پوشش، تغییر در لهجه و گویش و تغییر آداب اجتماعی از خود بروز می‌دهند. این‌ها تغییراتی در هویت افراد هستند که در نتیجه تغییر سبک زندگی در جامعه روستایی ما رخ داده است. کنشگران اجتماعی منطقه ما، در نتیجه همین شرایط علی، آن نوع سبک زندگی را انتخاب کرده‌اند که در مقابل سبک زندگی سنتی روستایی متفاوت است نظیر برگزاری مراسم عروسی، نوع پوشش و... که این دریافت تحقیق با نظریه جیمسون که معتقد است با فرایند جهانی‌شدن، اجتماعات محلی چیزهایی را می‌گزینند که هویت آنان تصویر رنگارنگی از انتخاب آن‌هاست، مطابقت دارد. جوانانی که خدمت سربازی را به پایان رسانده و به روستای خود بازگشته‌اند، جوانانی که پس از اتمام تحصیلات عالی در شهرهای بزرگ، به‌عنوان مهندسين کشاورز بازگشته و به کارهای گلخانه‌ای و نظایر آن مشغول هستند، افرادی هستند که تعریف پروشانسکی و همکاران (۱۹۸۳)، بر آن‌ها صدق می‌کند، این

افراد کسانی هستند که در رابطه با محیطی که در آن زندگی کرده‌اند عقاید، احساسات، رفتار، ارزش‌ها و اعتقاداتی بر آن‌ها حاکم شده که پروشانسکی از آن به‌عنوان هویت مکانی نام برده است که در مطالعات مربوط به هویت، ابعاد اجتماعی محیط مهم قلمداد شده است. اخلاق به‌دلیل اهمیت آن به‌عنوان شاخص مهم فرهنگی مطرح شده و در مباحث فرهنگی به‌عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها و قواعد رفتار در جامعه مطرح شده است. تغییر اخلاق، از مهم‌ترین عللی بود که همواره مورد تأکید مصاحبه‌شوندگان بود که بیشترین علت تغییر اخلاق فردی و اجتماعی را در استفاده نامناسب از وسایل ارتباط جمعی و بالأخص ماهواره می‌دانستند. تغییر اخلاق فردی و اجتماعی، ناهنجاری‌ها و پیامدهای ناخوشایندی در برداشته که نمونه برجسته آن بروز طلاق در بین زوج‌های جوان در محل می‌باشد. با توجه به اینکه، همبستگی فرد و جامعه تقریباً از بین رفته و ارزش‌ها و هنجارهای سنتی، قدرت و نفوذ خود را برای حمایت این جوانان هویت باخته، از دست داده است این دریافت تحقیق نیز به پدیده آنومی که امیل دورکیم جامعه‌شناس فرانسوی وارد بحث جامعه‌شناسی نموده است مطابقت دارد. همچنین این مورد با نتایج تحقیق از کیا (۱۳۸۹) در خصوص عدم تمایل جوانان در ماندن در روستا همخوانی دارد. و همچنین با نتایج تحقیق نجارزاده (۱۳۹۱) در استفاده از آثار بوردیو در پرداختن به شاخص‌های سبک زندگی مشابهت دارد.

با توجه به بررسی‌های براون، پارسونز و لسی (۱۹۶۴) که در مبانی نظری تحقیق به آن‌ها پرداخته شد، هویت فردی، هویت اجتماعی و هویت دینی به‌عنوان سه متغیر پنهان یا مکنون انتخاب شده و برای هرکدام از آن‌ها هفت متغیر آشکار در قالب پرسشنامه‌ای که دارای روایی و پایایی مطلوب بود طرح گردید. داده‌های جمع‌آوری

شده پس از کدگذاری در نرم‌افزار آماری SPSS وارد محیط برنامه EQS شدن و جدول شاخص‌های نیکویی برازش استخراج گردید. نتایج حاصل از تحقیق کمی، نشان از نیکویی برازش و سازگاری و توافق مطلوب مدل با داده‌های تجربی داشته و نتایج حاصل از تحقیق رگرسیونی نیز معنادار بودن رابطه را اثبات و اولویت اثرگذاری هر یک از متغیرها را نشان می‌دهد. هویت فردی با ضریب بتای ۰/۴۸۰، هویت اجتماعی با ضریب بتای ۰/۱۹۰، هویت دینی با ضریب بتای ۰/۱۳۳، به ترتیب بر متغیر سبک زندگی تأثیرگذار بوده‌اند که این امر نشان‌دهنده آن است که تغییر سبک زندگی تغییر هویت جامعه روستایی را به دنبال دارد.

منابع

- ابراهیم پور، داود (۱۳۸۷)، بررسی تأثیر صنعت فرهنگ بر هویت اجتماعی با تأکید بر شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای، *مجله رسانه*، شماره ۷۶، صفحه ۲۰۲-۱۷۵.
- ازکیا، مصطفی؛ ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۸۴)، بررسی جامعه‌شناختی عوامل کارایی شوراهای اسلامی شهر، *مطالعات جامعه‌شناختی*، شماره ۲۶، صفحه ۶۴-۳۳.
- ازکیا، مصطفی؛ ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۹۰)، *روش‌های کاربردی تحقیق (کاربرد نظریه بنیانی)*، جلد دوم، تهران: انتشارات کیهان.
- ازکیا، مصطفی؛ حسینی رودبارکی، سکینه (۱۳۸۹)، تغییرات نسلی سبک زندگی در جامعه روستایی، *رفاه اجتماعی*، دوره ۱۰، شماره ۳۷، صفحه ۲۶۴-۲۴۱.
- استراس، نسلم و کوربین، جولیت (۱۳۹۳)، *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبنایی، روبه‌ها و شیوه‌ها*، ترجمه: بیوک محمدی، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ سوم.
- افروغ، عماد (۱۳۸۵)، *گفتارهای انتقادی*، تهران: شرکت انتشارات سوره.
- اکبریان، مصطفی (۱۳۸۳)، اطلاع‌رسانی و تأثیر آن بر هویت فرهنگی، *مجله مطالعات ملی کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات*، شماره ۶۰، صفحه ۳۳-۲۵.
- ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۸۴)، *بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر عملکرد شورای اسلامی شهر در توسعه محلی*، رساله دکتری جامعه‌شناسی توسعه دانشگاه تهران: دانشکده علوم اجتماعی.
- بنی‌فاطمه، حسین؛ روستایی، شهرام؛ علیزاده اقدم، محمدباقر؛ حسین‌نژاد، فهیمه (۱۳۹۱)، بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی محیط‌زیستی در بین شهروندان شهر تبریز، *جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، شماره ۲، صفحه ۵۶-۳۳.

- تنهایی، حسین ابوالحسن، خرمی، شمس (۱۳۸۹)، بررسی رابطه جامعه‌شناختی باورهای دینی و سبک زندگی بر اساس نظریه و روش گافمن، مطالعه موردی کرمانشاه سال ۱۳۸۸، *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، شماره ۶ صفحه ۴۱-۱۹.
- توسلی، غلام عباس (۱۳۷۳)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، تهران: سمت، چاپ چهارم.
- خدایی، زهره؛ پور خیری، علی (۱۳۸۹)، تأثیر هویت مکانی در هویت‌یابی شهروندان، *پژوهشنامه هویت (معاونت پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی)*، دوره ۳، شماره ۹، صفحه ۲۹-۱.
- خواجه‌نوری، بیژن؛ پرینان، لیلا؛ همت، صغری (۱۳۹۳)، مطالعه رابطه سبک زندگی و هویت اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر بندرعباس)، *تحقیقات فرهنگی ایران*، شماره ۱، صفحه ۹۴-۶۹.
- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۹)، *شاخص‌های راهبردی، ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگی* (ویرایش سوم)، کارگروه تدوین شاخص‌های فرهنگی.
- دغاقله، عقیل (۱۳۸۶)، نسبت سنجی هویت‌های اجتماعی و الگوهای هویت‌یابی در جهان امروز، *نشریه علوم سیاسی (راهبرد)*، شماره ۴۵، صفحه ۷۲-۴۹.
- دوران، بهزاد (۱۳۸۹)، هویت‌یابی در عصر بحران هویت: چالش‌های سیاست‌گذاری فرهنگی، برگ فرهنگ، *فصلنامه مطالعات فرهنگی*، دانشگاه تهران دوره (۲۱)، صفحه ۱۶۲-۱۵۷.
- ربانی، رسول؛ کریمی زاده اردکانی، سمیه؛ نظری، جواد (۱۳۸۹)، بررسی عوامل مؤثر بر هویت اجتماعی شهرهای جدید (مطالعه موردی شهر پردیس تهران)، *مطالعات ملی*، شماره ۴۳، صفحه ۱۲۸-۱۰۱.

- رحمت‌آبادی، الهام؛ آقابخشی، حبیب (۱۳۸۵)، سبک زندگی و هویت اجتماعی جوانان، *مجله: رفاه اجتماعی*، شماره ۲۰، صفحه ۲۵۴-۲۳۵.
- رضوی‌زاده، سید نورالدین (۱۳۸۳)، *بررسی تأثیر ارتباطات در تمایل به تغییر سبک زندگی در جوامع روستایی*، پایان‌نامه دکترای رشته ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۱)، استقرار صنعت در روستا و نقش آن در رفاه مناطق روستایی، *مدرس علوم انسانی*، شماره ۲، صفحه ۲۲-۱.
- رهدار، احمد (۱۳۹۰)، رابطه دین و هویت (بررسی انتقادی دیدگاه کارل راجرز)، *اندیشه نوین دینی*، شماره ۲۶، صفحه ۱۸۴-۱۶۵.
- ریتزر، جورج (۱۳۷۴)، *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، مترجم: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- زارعی‌ایبانه، محمدحسین؛ طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۵)، مطالعه علت‌ها و عامل‌های مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی با تأکید بر مهاجرت جوانان روستای ایبانه، *مجله رشد آموزش جغرافیا*، شماره ۷۴، صفحه ۱۳-۳.
- شایگان، داریوش (۱۳۸۲)، *افسون زندگی جدید (هویت چهل‌تکه و تفکر سیار)*، (ترجمه فاطمه ولیانی)، انتشارات فرزا، تهران.
- طالب، مهدی (۱۳۸۲)، *جامعه‌شناسی روستایی ایران*، تهران، نشر دانشگاه تهران.
- طولایی، زینب؛ صمدی، سعید؛ مطهری‌نژاد؛ فاطمه (۱۳۹۲)، بررسی نقش میانجی عزت‌نفس و خود کارآمدی در رابطه بین سبک زندگی اسلامی و سازگاری اجتماعی جوانان شهر مشهد، *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، دوره ۳، شماره ۹، صفحه ۱۳۲-۱۱۵.

- عبادیان، محمود (۱۳۸۷)، آزادی، خودآگاهی و هویت؛ نظریه آزادی و هویت در اخلاق (پرسش انگیز) کانت، *نشریه حقوق (حقوق بشر)*، شماره ۶، صفحه ۸۵-۱۰۰.
- عطاران، محمد (۱۳۸۳)، *جهانی‌شدن، فناوری اطلاعات و تعلیم و تربیت*، انتشارات موسسه توسعه فناوری آموزشی مدارس هوشمند، تهران.
- کریم‌زاده، حسین؛ نیکجو، محمدرضا؛ صدر موسوی، میر ستار؛ کوهستانی، حسین (۱۳۹۳)، «شناسایی عوامل مؤثر در ایجاد فرصت‌های کارآفرینی در بخش گردشگری نواحی روستایی با استفاده از مدل معادلات ساختاری (SME)»، *جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، دوره ۲۵، شماره ۲ (پیاپی ۵۴)، ص ۲۶۹ تا ۲۹۰.
- کفاشی، مجید؛ پهلوان، منوچهر؛ عباس‌نژاد عربی، کاظم (۱۳۸۹)، بررسی تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی جوانان: مطالعه موردی جوانان ۲۹-۱۵ ساله شهر بابل، *پژوهش اجتماعی*، شماره ۹، صفحه ۱۳۹-۱۱۷.
- کلانتری، عبدالحسین؛ عزیزی جلیل و زاهدزاهدانی، سیدسعید (۱۳۸۸)، هویت دینی و جوانان (نمونه آماری، جوانان شهر شیراز)، *تحقیقات فرهنگی ایران*، شماره ۲، صفحه ۱۲۵-۱۴۱.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۰)، *پیامدهای مدرنیته*، مترجم: محسن ثلاثی، چاپ دوم، تهران: نشر مرز.
- محمدبیگی، ابوالفضل؛ محمدصالحی؛ نرگس و علی گل، محمد (۱۳۹۰)، روایی و پایایی ابزارها و روش‌های مختلف اندازه‌گیری آن‌ها در پژوهش‌های کاربردی در سلامت، *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، دوره ۱۳، شماره ۱۲، صفحه ۱۱۵۳-۱۱۷۰.

- معاونت برنامه‌ریزی (۱۳۸۹)، *سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی*، دفتر آمار و اطلاعات، تبریز.
- مهدوی کنی، محمدسعید (۱۳۸۶)، مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی سال اول*، شماره ۱، صفحه ۲۳۰-۱۹۹.
- مهدوی‌نژاد، محمدجواد؛ بمانیان، محمدرضا و خاکسار، ندا (۱۳۸۹)، هویت معماری، تبیین معنای هویت در دوره‌های پیشامدرن، مدرن و فرامدرن، *هویت شهر*، دوره ۴، شماره ۷، صفحه ۱۱۳-۱۲۲.
- نجارزاده، محمد (۱۳۹۱)، تطبیق نظریات جهانی‌شدن فرهنگ در روستاها بر اساس شاخص‌های سبک زندگی (مطالعه موردی: دهستان بر آن جنوبی شهرستان اصفهان)، *پژوهش‌های روستایی*، شماره ۱۲، صفحه ۱۸۸-۱۶۱.
- واثقی، قاسم (۱۳۸۱)، *تدابیر و سیره عملی امام علی (ع) در تأمین امنیت اجتماعی*، مرکز تحقیقات و پژوهش‌های ناجا، تهران.
- هانتینگتون، ساموئل (۱۳۸۷)، *برخورد تمدن‌ها و بازسازی نظم جهانی*، ترجمه: محمدعلی رفیعی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- هندری، ل. بی و همکاران (۱۳۸۳)، *اوقات فراغت و سبک‌های زندگی جوانان*، ترجمه فرامرز ککولی دزفولی و مرتضی ملانظر، سازمان ملی جوانان، کک تهران: نسل سوم.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۸)، *مدل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل*، تهران: سمت.
- Francisa, K. Millsa J. and Bonner, A (2008), Getting to Know a Stranger-Rural Nurses Experiences of Mentoring: A Grounded Theory, *International Journal of Nursing Studies*, 45, pp. 599-607, available at: www.sceincedirect.